Cengiz Aytmatov

Toprak Ana

Çeviren:
Refik Özdek

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 298
EDEBÎ ESERLER: 154

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-975-437-154-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım:1995

53. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Cengiz Aytmatov; 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'nde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in temizlik harekâtında öldürülen kurbanlar arasındadır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve dört çocuğunu kendi başına büyütmek durumunda kalmıştır. İlkokula kendi köyünde giden Cengiz Aytmatov, babaannesi Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar, ve efsanelerle yetişir.

İkinci Dünya savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde köy sovyeti kolhozu sekreteri ve vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrinde Veteriner Teknik Okulu'nda eğitim görmeye başlamıştır. Bu okul bitince, 1948'de Kırgızistan Tarım Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur. Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında *Pravda* gazetesinde yayınlanan *Gazeteci Cyuda*'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan *Yüzyüze* takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında *Novy Mir* (Yeni Dünya) dergisinde yayınlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızca'ya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı önsözde Cemile hikâyesini "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak takdim etmiştir. Aytmatov, Cemile'nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başlamıştır. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Babası Stalin muhalifi olan Aytmatov'un partiye girmesi ve birliğe kabul edilmesi ancak siyasî şartların yumuşaması sayesinde gerçekleşmiştir. Hatta sırf babasının muhalifliği yüzünden öğrencilik yıllarında bursu kesilmiş, pek çok terslikler yaşamıştır. Değişen siyasî şartlarla birlikte Aytmatov hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirmiştir. Bu yıllarda *Literaturnyi Kırgızistan* dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yapmıştır. Aytmatov 1963 yılında, *İlk Öğretmen*, *Deve Gözü*, *Cemile* ve *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı hikâyelerinden oluşan *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. 1959-67 yılları arasında *Novy Mir*'in editörlüğünü yapmış ve 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Aynı yıl Kırgızistan'ın millî yazarı seçilmiştir. Cengiz Aytmatov'un edebî seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan *Toprak Ana* 1963'de neşredilir. Yine aynı yıl yayınlandığında büyük heyecan uyandıran *Elveda Gülsarı*'yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayın organlarında hikâyelerini yayınlatmaya devam eder. 1964'de yayınlanan *Kızıl Elma* ve

1969'da yayınlanan *Oğulla Buluşma* hikâyelerinden sonra, yazar 1970'de edebiyat âleminde yankı bulan *Beyaz Gemi* romanını neşreder. Daha sonra 1972'de *Asker Çocuğu* hikâyesini, 1975'de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov'la birlikte *Fuji-Yama* adlı tiyatro eserini, 1976'da *Sultanmurat*, 1977'de *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* romanı yazarın edebiyat hayatının zirvelerinden birini teşkil eder.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen *Dişi Kurdun Rüyaları* isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşımıştır. Aytmatov 1990'da yayınlanan *Beyaz Yağmur* ve *Yıldırım Sesli Manascı* hikâyelerinden sonra, aynı yıl *Cengiz Han'a Küsen Bulut*'u yayınlar.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı kimliğine sahip olmasının yanında, insan ilişkileri ve yüksek temsil kabiliyeti sayesinde Sovyet devletinden itibar görmüş, devletin çeşitli birimlerinde görev almıştır. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidium'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez kazanmıştır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. Sovyetler birliği dağılmadan önce Gorbaçov'un beş danışmanlarından biri olmuştur. Cengiz Aytmatov; edebi çalışmalarının dışında, 15 yıl Avrupa'da SSCB ve bilahare Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görev yapmıştır.

Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanının sinemaya uyarlanma çalışmalarının devam ettiği Tataristan'daki Kazan şehrinde rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırıldığı Almanya'nın Nürnberg şehrinde 9 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanan eserleri:

- Beyaz Gemi (Roman)
- Cemile - Sultan Murat (Hikâyeler)
- Cengiz Han'a Küsen Bulut (Roman)
- Dişi Kurdun Rüyaları (Roman)
- Elveda Gülsarı (Roman)
- Gün Olur Asra Bedel (Roman)
- Kızıl Elma - Oğulla Buluşma - Beyaz Yağmur - Asker Çocuğu - Deve Gözü (Hikâyeler)
- Toprak Ana (Roman)
- Yıldırım Sesli Manascı - Yüzyüze - Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (Hikâyeler)

-I-

Babam Törekul Aytmatov,
Bilmiyorum mezarın nerededir,
Bunu sana sunuyorum.
Anam Nahima Aytmatova,
Biz dört kardeşi sen yetiştirdin,
Bunu sana sunuyorum.

ÜZERİNDE yeni yıkanmış beyaz entarisi ve koyu renkli beşmenti, başında beyaz yazmasıyla, bir ana, biçilmiş tarlaların arasından geçen yolda ağır ağır ilerliyor. Yanında-yakınında kimsecikler yok. Yaz bitmiş, tarlalarda çalışanlar gitmiş. Kırlarda yankı yankı yayılan insan sesleri yok artık. Yollarda bulut bulut toz kaldıran kamyonlar ve biçerdöverler de yok. Sürüler henüz anızlara salınmamış.

Uzakta, boz renkli büyük yolun ötesinde, sonbahar bozkırı gözalabildiğine uzanıyor. Gökyüzünü, bir yerlerden akıp gelen mavimsi bulutlar kaplamakta. Sessizce tarlalara yayılan rüzgâr, hasır sazlarına, sayar gibi tek tek dokunup geçiyor, ölü yaprakları dereye doğru sürüklüyor. Sabahleyin her yeri çiy kaplayınca, dereden otların kokusu yayılır çevreye. Hasattan sonra toprak dinlenmektedir. Çok geçmeden kötü havalar başlayacak, yağmurlar dinmeden yağacak, sonra ilk kar yere düşecektir. Daha sonra da fırtınalar, boralar... Ama şimdilik böyle bir şey yok. Her şey sessiz, sakin görünüyor.

Yaşlı anayı hiçbir şey rahatsız etmemeli. Bakın, işte, durdu. Yaşlılıktan kenarları iyice kırışmış gözlerle çevresine uzun uzun baktı:

- Selamünaleyküm sevgili tarlam! dedi yavaş sesle.

- Aleykümselam Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş. Aa, baston da kullanıyorsun artık.

- Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee, aradan bir yıl daha geçti ve sen bir hasat daha verdin. Biliyorsun, bugün "Ölenleri Anma Günü".

- Biliyorum ve seni bekliyordum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi?

- Gördüğün gibi yalnızım, hep yalnız...

- Demek ona hiçbir şey söylemedin daha?

- Hayır söylemedim, söylemeye cesaret edemedim.

- Ya başkalarından duyarsa, biri istemeden ağzından kaçırırsa?

- Niye söylesinler? Nasıl olsa, vakti gelince her şeyi öğrenecek. Hem artık büyüdü, başkalarından duyup öğrenebilir. Ama o benim için hâlâ küçük bir çocuktur ve bu yüzden ona gerçeği söylemekten çok, ama çok korkuyorum.

- Yine de insan gerçeği öğrenmelidir Tolgonay.

- Biliyorum, biliyorum ama, nasıl söyleyeyim? Benim bildiğimi, senin bildiğini, başkalarının bildiğini, sevgili Toprak Anam, yalnız o bilmiyor. Bunu öğrendiği zaman ne olacak? Nasıl karşılayacak? Geçmişi nasıl yargılayacak? Aklıyla, yüreğiyle gerçeği olduğu gibi kabul etmesini bilecek mi? Ah bunu birkaç kelimeyle masal gibi, hikâye gibi kolayca anlatabilsem! Son zamanlarda bu konu hiç aklımdan çıkmıyor. Zaman akıp gidiyor ve hiçbir saat bir öncekine benzemiyor: Ecel her zaman kapımı çalabilir. Geçtiğimiz kış iyice hastalanıp yatağa düştüm ve o yataktan bir daha kalkamayacağımı, öleceğimi düşündüm. Aslında korktuğum şey ölmek değil. Ölümü, hiç şikâyet etmeden,

direnmeden karşılayabilirim. Benim korktuğum, onun kim olduğunu söyleyecek vakit bulamamak, büyük sırrı ve gerçeği kendimle mezara götürmektir. İşte bunun için çok üzüldüğümü o anlamıyor bile. Nereden bilecek? Tabiî bana acıyordu, benim için üzülüyor, hasta yattığım o günlerde okula gitmiyor, yatağımın etrafında dönüp duruyor, "Nineciğim, nineciğim, su getireyim ilacını içer misin? Üşüyor musun, bir şeyler daha örteyim mi üzerine?" diyordu. Ve ben, aklımdan çıkmayan gerçeği ona söyleme cesaretini bulamıyordum. Öyle saf, öyle içten bir çocuk ki! İşte, vakit geçiyor ve ben konuya nasıl gireceğimi hâlâ bilemiyorum. Belki yüz yol buldum ama sonunda hiçbirini beğenmedim. Olayları, bütün gerçeği ve hayatın manasını anlaması için ona yalnız kendisinden, kendi öz kaderinden değil, başka insanları, o başka insanların kaderlerini, kendimi ve benim çağımı, sonra seni sevgili Toprak Anam, bizim bütün hayatımızı anlatmam ve onun da anlaması gerekiyor.. hatta bisikletinden de söz etmeliyim. Bütün kaygılardan uzak kalarak gezip tozduğu, binip okula gittiği o eski bisikletinden... Hiçbir şeyi unutmamalı, başka hiçbir şeyi katmamalıyım: Ne bir eksik, ne bir fazla. Hayat bizim hepimizi aynı teknede yoğurmuş, aynı yumağa sarmıştır. Ama yine de bu olayları anlamak için o olayların içinde yaşamış olmak ve onları ruhunda duymak gerek. İşte, durmadan düşünmemin sebebi budur. Ben görevimin ne olduğunu biliyorum. Bunu yapabilirsem ölünce gözlerim açık kalmayacak.

- Otur Tolgonay, ayakta durma, ayakların o kadar güçlü değil artık. Şu taşın üzerine otur da beraber düşünelim. Buraya ilk gelişini hatırlıyor musun?

- Hayal meyal. O günden bu yana köprülerin altından çok sular aktı.

- Hatırlamaya çalış, her şeyi tâ başından bir bir hatırla Tolgonay.

-II-

Evet, ilk gelişimi hayal-meyal hatırlıyorum. Küçücük bir çocukken hasat zamanı beni buruya getirirler, biçilmiş buğday saplarından oluşan bir yığının gölgesine oturturlardı. Ağlamayayım diye de elime bir dilim ekmek tutuştururlardı. Daha sonra biraz büyüyünce, yine burada, ekilecek tohumlara bekçilik etmeye başladım. İlkbaharda yaylaya çıkan sürüler buradan geçerlerdi. Çocukluğumun kaygısız, pek neşeli günleriydi o zamanlar. Hatırlıyorum: Sarı Vadi'den ilerleyen ve ardı arkası kesilmeyen sürüler, yeni otlaklar bulmak için serin yaylalarda dolaşırlardı hep. Düşünüyorum da, o yaşlarda çok aptalmışım doğrusu. Yılkı sürüleri bozkırdan bir çığ gibi ilerlerdi, önlerine çıkacak olsanız bir anda sizi ezip tozunuzu bile bırakmazlardı. Havalandırdıkları toz bulutu kilometrelerce uzar giderdi. Ben sersem, onlar gelirken buğday demetleri arkasına saklanır, sonra, vahşi, küçücük bir hayvan gibi birden önlerine çıkar, onları ürkütürdüm. Atlar birden yön değiştirir ve çobanlar da başlardı beni kovalamaya:

- Seni çalı saçlı yaramaz seni!

Ama kolay değildi beni yakalamak. Arkların arasından kaçıp ellerinden kurtulurdum.

Sırtlarına kırmızı boya çalınmış koyun sürülerinin buradan geçmeleri günlerce sürerdi. Koyunlar ayaklarıyla toprağı dolu gibi döver, ağır ve yağlı kuyruklarını toz-toprakta sürükler, durmadan akarlardı. Bu sürülerin çobanları pistiler, kalın ve boğuk sesliydiler. Sonra zengin ailelerin (köylerin) deve kervanları gelirdi. Bunların eyerlere bağlanmış tulumları kımız doluydu. Genç kızlar ve genç kadınlar en güzel elbiselerini giyer, bindikleri devenin yürüyüşüne göre sallana sallana, yemyeşil çayırlar ve dupduru ırmaklar üzerine yakılmış türküleri söylerlerdi. Onlara

bazen hayran hayran bakarken her şeyi unutur, uzun süre arkalarından koşardım. Sonra onlar gözden kaybolurdu ve ben kendi kendime "Ah benim de onlarınki kadar güzel fistanlarım, onlarınki gibi püsküllü başörtülerim olsa!" diye iç çekerdim imrenerek. O zamanlar yalınayak başıkabak küçük bir çocuktum daha. Babam tarım işçisiydi. Dedem, borçları yüzünden ırgat olarak çalışmaya başlamış. O zamandan beri bizim sülale toprakta çalışır durur. Hiçbir zaman ipekli fistanım olmadı ama büyüyünce güzel, albenili bir genç kız oldum. Gölgemi seyretmekten zevk alırdım. Sokakta yürürken arada bir gölgeme göz atar, kendimi aynadaymış gibi görür ve çok beğenirdim. İşte öylesine tuhaf bir kızdım ben. Bir hasat mevsiminde Suvankul'la karşılaştığım zaman onyedi yaşındaydım. O yıl Suvankul, Yukarı Talas'tan bizim oraya çalışmak için gelmişti. Gözlerimi kapayınca onun o günkü halini çok iyi hatırlarım: Ondokuz yaşındaydı. Giyecek bir gömleği bile yoktu ve çıplak omuzlarının üzerinde eski bir beşment vardı sadece. Kızgın güneş tenini marsık gibi karartmıştı ve elmacık kemikleri bakır gibi, tunç gibi parlıyordu. İlk bakışta onu cılız, çelimsiz ve güçsüz sanırdınız. Oysa, güçlü omuzları, tunçtan dökülmüş gibi güçlü kolları vardı. Hiç kimse onun kadar hızlı çalışamaz, onun kadar iş üretemezdi. Çok kolay, çok rahat biçerdi buğday saplarını. Onun yanından geçerken tırpanın başaklara çarparak çıkardığı hışırtıdan, biçilen sapların devrilirken çıkardığı yumuşak sesten başka bir şey duymazdınız. Bu yaradılışta insanlar vardır. Onları çalışırken görmek zevk verir insana. Suvankul işte onlardan biriydi. Ben de hızlı, çabuk biçen bir işçi olarak ün yapmıştım, ama onunla çalışırken hep gerilerde kalırdım. Çok defa Suvankul öne doğru epey uzaklaşırdı. Öyle zamanlarda durur, geriye, benim yanıma gelir, ona yetişmem için bana yardım etmek isterdi. Ben ise buna alınır, kızardım:

- Kendi işine baksana sen, yardıma ihtiyacım yok benim! derdim.

Hiç darılmazdı. Hafifçe gülümser 'öyle olsun' der gibi başını sallar, başka hiçbir şey söylemeden giderdi. Ona kızmam için hiçbir sebep yoktu. Ne aptalmışım!

Her gün önce biz ikimiz işbaşı yapardık. Doğmakta olan güneşin kızıl aydınlığı yeni yeni yayılırken ve herkes henüz tatlı uykusundayken biz ikimiz buğday biçmek için yola koyulurduk. Suvankul köyün çıkışında her zaman beni bekler ve görünce de:

- Geldin mi? derdi.

Bensiz asla gitmeyeceğini bildiğim halde ona:

- Senin çoktan gittiğini sanıyordum, diye cevap verirdim.

Sonra yanyana yola koyulurduk.

Tan yeri pırıl pırıl parlar, önce dağların dorukları altın yaldızlar içinde kalır, sonra bozkırın hafif rüzgârı koyu mavi bir dalga gibi yüzümüze çarpardı. O yazın şafakları aslında bizim aşkımızdı. Hergün pırıl pırıl yeniden doğan aşkımızın şafakları. Birlikte yürürken gözümüzde bütün dünya değişirdi ve biz bir masal âleminde yüzerdik. Ve, her tarafı sürülmüş boz toprak, dünyanın en güzel tarlası olarak görünürdü bize. O sırada, önümüzden kalkan bir boz torgay da havalanırdı aydınlardan gökyüzüne doğru. Çok yükseklere kadar çıkar, gökyüzünde bir nokta gibi görünür ve bir insan yüreği gibi çırpınarak mutlu mutlu ötmeye başlardı.

- Bak, bizim torgayımız ötüyor! derdi Suvankul.

Ne güzel değil mi? Bir torgayımız da vardı bizim!

Hele o dolunaylı gece! Belki böyle bir gece bir daha hiç olmayacak. O gece biz ikimiz, geç vakitlere kadar çalışmak için tarlada kaldık. Ay bütün görkemiyle doğup, uzakları sınırlayan dağın tepesini aşınca, gökyüzünün bütün yıldızları gözlerini açtılar. Bütün yıldızlar bize bakıyordu sanki.

Biz, tarlanın kıyısında bir yerde, Suvankul'un beşmenti üzerine uzanmıştık. Ark kazılırken kenarına yığılmış yumuşak toprak bizim yastığımızdı ve yastıkların en yumuşağıydı. O gün orada geçirdiğimiz ilk gece oldu. Ondan sonra da hayatımız boyunca hiç ayrılmadık. Suvankul'un demir gibi ağır ve nasırlı elleri benim yüzümü, alnımı, saçlarımı okşarken yumuşacık gelirdi bana. Avuçlarında, kalbimin ateşli ve neşeli çarpışlarını duyar ve kulağına fısıldardım:

- Suvan, mutlu olacağız değil mi?

Cevap verirdi:

- Toprak ve su insanlar arasında eşit olarak paylaştırılınca, kendi tarlamız olunca, kendi tarlamızı sürüp eker, kendi ürünümüzü kaldırınca, biz de mutlu olacağız. İnsanın çok büyük bir mutluluğa ihtiyacı yoktur Tolgonay. Bir çiftçi için mutluluk, kendi tarlasını sürüp ekmek ve ürün almaktır.

Neden bilmem, bu sözler çok hoşuma gitti ve rahatladım. Suvankul'a sımsıkı sarıldım, sıktım, sıktım ve rüzgâr yanığı sıcak yüzünü uzun uzun öptüm. Sonra, arka girip yıkanarak, neşe içinde gülerek birbirimizin yüzüne su attık. Serin ve berrak suda, dağlardan esip gelen rüzgârın kokusu vardı. Sonra yine uzandık, elele tutuşarak yıldızları seyre koyulduk. Ne de çok yıldız vardı o gece!

O aydınlık mavi gecede, bizim gibi toprak da mutluydu. O da bizim gibi sessizliğin ve serinliğin tadını çıkarıyordu. Tatlı bir huzur yayılıyordu bozkırdan. Arkta su şırıl şırıl akmaya devam ediyor, iyice açılmış yoncaların özsuyundan sarhoş oluyorduk. Bazen bozkırın kuru rüzgârlarına özgü sıcak bir nefes bize kadar ulaşıyor, tarlanın kıyısındaki başaklar hışırtılarla sallanıyordu. Böyle bir gece herhalde bir defa görünürdü. Gecenin tam ortasında gökyüzünü seyre daldım. Ve yukarıda Başak Burcu Yolunu, Samanyolu'nu gördüm. Gümüş parlaklığındaki serpintile-

rini yıldızların arasına yayarak ufuk boyunca uzanıyordu. Suvankul'un sözlerini hatırladım ve düşündüm ki, başak toplayıcı oradan elinde kocaman bir sepetle o gece geçmiş, o çok büyük kucağındaki sap ve samanı saça saça gitmişti. Sonra birden bire kendi kendime şöyle dedim: Eğer hayallerimiz gerçekleşecekse, benim Suvankul'um, ilk biçtiği buğday saplarını tıpkı böyle kucaklayıp evimize getirecekti. Bu, onun biçtiği ilk buğday, ilk ürün olacaktı. Kucağında bu kokulu buğday saplarını taşırken, geçtiği yerlere döküp saçacak ve gerisinde parlak bir iz bırakacaktı.

Ben işte böyle hayaller kuruyordum ve yıldızların da benimle birlikte benim gibi hayal kurduklarını düşünüyordum. Her şeyin hayal ettiğim gibi olmasını dilerken, birden, bizi besleyen kara toprakla insanmış gibi, insan sözleriyle konuşmaya başladım:

"- Kara toprak, sevgili Toprak Ana, hepimizi sinesinde barındıran sensin! Bizlere mutluluk vermeyeceksen neye yarar senin Toprak Ana oluşun? Dünyaya niçin geliyoruz? Biz senin çocuklarınız, bize mutluluk ver, bizi mutlu kıl Toprak Ana!"

Sabahleyin uyandığımda yanımda Suvankul'u göremedim. Ne zaman kalktığını da bilmiyordum. Herhalde çok erken kalkmış olmalı. Çevrem, yeni biçilmiş buğday yığınlarıyla doluydu. Buna darıldım doğrusu. Günün ilk saatlerinde onunla birlikte çalışmayı çok isterdim.

- Suvankul, beni niye uyandırmadın? diye çıkıştım.

Dönüp baktı. O sabahki halini hiç unutmam: Yarı beline kadar çıplaktı. Güçlü, yanık omuzları terden parlıyordu. Bakışlarında bir mutluluk sezmedim değil. Sanki tanımıyormuş gibi dalgın dalgın bakıyordu bana. Elinin tersiyle yüzünün terini sildi ve gülümseyerek cevap verdi:

- Biraz daha uyumanı istedim.
- Ya sen niye uyumadın biraz daha?
- Ben artık ikimiz için çalışıyorum.

Bu cevap karşısında nerdeyse kızacak, hatta ağlayacaktım, ama içten içe, beni düşünmüş olmasına seviniyordum. Ona şöyle dedim:

- Dün bana ne söylediğini unuttun mu? Artık her zaman, her şeyde, aynı ve tek kişiymiş gibi eşit ve beraber olacağımızı söylemiştin.

Suvankul tırpanını bir yana attı, koşup yanıma geldi, kucaklayıp beni havaya kaldırdı. Bir yandan beni öpüyor, bir yandan konuşuyordu:

- Bundan sonra her yerde beraber olacağız, tek vücut olacağız, canım benim, küçük boz torgayım, sevgilim...

Beni kollarında taşıyor, boztorgayım diyor, daha birçok tuhaf isimler veriyordu bana. Ben ise, kollarım onun boynunda, ayaklarımı sallaya sallaya gülüyordum. Gerçekten gülünç buluyordum bunu. Çünkü yalnız çocuklara boztorgay derler. Ama yine de onun ağzından bunları duymak çok güzeldi.

Dağın ardında güneş başını kaldırmış, ilk ışınlarını salmaya başlamıştı. Suvankul beni usulca yere bıraktı, omuzlarımı tuttu ve şöyle seslendi güneşe:

- Ey Güneş, bak, bu benim karımdır! Ne kadar güzel değil mi? Yüzgörümlüğü olsun diye ışınlarını gönder, sıcaklığını, aydınlığını ver!

Böyle konuşurken ciddi olup olmadığını bilmiyorum ama, birden hüngür hüngür ağlamaya başladım. Yüreğimi dolduran mutluluk dalgalarına dayanamamıştım.

O günü hatırlayınca hâlâ ağlarım ve niçin ağladığımı bilmem. Ne kadar da aptalım değil mi? Ama o ilk ağladığım zaman döktüğüm yaşlar başkaydı. İnsan o yaşları hayatında ancak bir defa döker. Hayatımız hayallerimizdeki gibi oldu mu? Evet oldu. Suvankul ve ben bu hayatın çatısını kendi ellerimizle kurduk, kendi temiz ellerimizle yoğurduk bu hayatı. Yaz demedik, kış demedik, elimizden çapa, orak ve yabayı düşürmedik. Kan-ter içinde kalarak

çalıştık. Çektiğimiz zahmetin ölçüsü yoktu doğrusu. Artık yeni bir çağ da başlıyordu. Kendimize ev yaptık, sağılacak koyunlarımız oldu.. kısacası biz de insan gibi yaşamaya başladık. Hayatımızın en güzel olayı, ard arda üç çocuğumuzun dünyaya gelmesidir. Sağlıklı idiler, su damlaları gibi birbirlerine benziyorlardı. Bugün ise, onların doğumunu düşündükçe yüreğim sızlıyor. Koyun gibi, her onsekiz ayda bir çocuk dünyaya getirmeye ne gerek vardı? Başkaları gibi çocuklarımı üç dört sene arayla doğursaydım ya! Belki o zaman o işler gelmezdi başıma. Hiç doğurmasam da olurdu. Ah yavrularım ah! Acılarınıza dayanamadığım için böyle konuşuyorum, saçmalıyorum. Bir anayım ben, bir ana...

Buraya ilk defa hep birlikte geldikleri günü sık sık hatırlarım. Suvankul'un traktör sürmeye başladığı ilk gündü. Sonbahar ve kış boyunca çayın öte yakasındaki Zareçye'de traktör ve motor kursuna katılmıştı. O günlerde biz henüz traktörün ne menem şey olduğunu pek bilmiyorduk. Zareçye uzakça olduğu için Suvankul bazen hava iyice kararıktan sonra geç vakitlerde gelirdi. Buna kızar, üzülür ve çıkışırdım:

- Hayatını zehir edecek kadar çok çalışmana ne gerek var? Sen bir ekip başısın, bu yetmez mi?

O her zamanki güleçliğiyle cevap verirdi:

- Endişe etme Tolgonay, biraz sabret, hele bir ilkbahar gelsin, bak nasıl hak vereceksin bana.. biraz sabret...

Aslında onu suçlamıyor, bunları kızgınlıktan söylemiyordum. Ne var ki üç çocuklu bir evin bütün işlerini yapmak, bu arada kolhozdaki işi de aksatmamak hiç de kolay gelmiyordu bana. Ama Suvankul'a bakınca hemen sakinleşirdim: O, uzak yoldan üşümüş, iyice yorulmuş ve acıkmış olarak gelirdi. Onu böyle görünce söylediklerime pişman olur, üzülür, her şeyi bağışlayan insanların edasıyla mırıldanırdım:

- Hadi, hadi, ocağın yanına otur da yemeğini ye, çoktan soğumuştur bile.

Suvankul'un boş şeylerin peşinde olmadığını bilmiyor değildim. Bütün köyde akşam kurslarına katılacak kadar okuması-yazması olan bir tek adam bile yoktu. O yüzden de Suvankul ortaya atılıp bir öneride bulunmuştu: "Ben kurslara katılmak istiyorum, okumayı ve yazmayı öğrenmek de istiyorum, ama bunun için benim yerime ekipbaşılığa başka birini atamalısınız."

Söylemesi kolaydı, ama işe başladıktan sonra çekmediği sıkıntı kalmadı. O heyecanlı günleri de sık sık hatırlarım: Okuma yazmayı babalarına çocuklar öğretiyordu. Kasım ve Maysalbek, gündüz okula gidip öğrencilik, akşam eve dönünce babalarına öğretmenlik yapıyorlardı. O yıllarda masa filan yoktu bizim evlerde. Suvankul yere yüzükoyun yatarak bir deftere harfleri yazmaya çalışır, üç çocuk onun başına çöker, hepsi de söyleyecek bir şey bulurdu: "Baba, kalemi daha dik tutmalısın; bak, satır ne kadar çarpık oldu. Elin de titriyor, rahat ol.. bak, şöyle yazmalısın, defteri de şöyle tutmalısın." Çocuklar bazen kendi aralarında tartışır, herbiri bu işi en iyi bilenin kendisi olduğunu iddia ederdi. Başka zaman olsa Suvankul çocukları azarlayıp sustururdu ama, şimdi onları gerçek öğretmenler gibi saygıyla dinliyordu. Bir tek kelime yazmak onu perişan ediyor, yorgun düşürüyordu. Alnından, yüzünden ter akıyor, sanki yazı yazmıyor da, koca koca buğday demetlerini sırtlanıp batöze taşıyordu. Onların hepsini başbaşa vermiş, defterin ya da alfabenin üzerine eğilmiş, büyücülük yapar gibi görünce gülmekten kendimi alamıyordum:

- Rahat bırakın babanızı! diye bağırırdım çocuklara. Yoksa onu bir molla mı yapacaksınız? Suvankul, sen de bir taşla iki kuş vurmaya kalkışma: Ya molla ol, ya traktör sürücüsü.

Suvankul kızardı. Bana bakmadan başını sallar, üzüntüyle iç çeker:

- Yapma Allah aşkına, biz burda okuma-yazma öğrenmek gibi ciddi bir iş yapıyoruz, sen ise alay ediyorsun! derdi.

Kısacası o işler hem karışık, hem pek eğlenceliydi. Ne kadar güç olursa olsun, sonunda Suvankul başardı, amacına ulaştı.

İlkbaharın ilk günlerinden biriydi. Karlar henüz erimiş, havalar güzelleşmeye başlamıştı. Birden, köyün giriş yolunda, zincirleme patlamaları andıran ama patlama da denmez büyük bir gürültü işittik. O tarafta bulunan bir at sürüsü ürktü. Atlar geriye dönüp dörtnala kaçışmaya başladılar. Ben de sokağa attım kendimi. Bahçelerin ötesinden köye doğru kocaman, kapkara bir traktör geliyordu dumanlar saça saça. Oldukça da hızlı geliyordu. Köyün her yanından çıkıp gelen kimisi atlı, kimisi yaya bir kalabalık da traktörün iki yanında ve gerisinde bağrışa çağrışa gelmekteydiler. İtişip kakışıyor, bir panayırdaymış gibi neşe içinde koşuşuyorlardı. Ben o kalabalıkta, önce, traktörün üzerinde, babalarının yanındaki üç oğlumu gördüm. Birbirlerine sıkıca tutunmuş, dimdik duruyorlardı. Traktörün yanında koşuşan öbür çocuklar da sevinç çığlıkları atıyor, şapkalarını havaya fırlatıyor, ıslık çalıyorlardı. O ne büyük mutluluk, o ne büyük gururdu çocuklarım için! Ciddiydiler. Gözlerinde, yüzlerinde zafer ışıltısıyla dönen kahramanlar gibiydiler. Nasıl da bir anda değişmişti afacanlar! O gün traktörle geleceğini bildikleri babalarını karşılamak için erkenden kalkmışlar, ama nereye gittiklerini bana belli bile etmemişlerdi. Belki gitmelerine izin vermem diye söylememişler bana. Onları traktörün üzerinde öyle ayakta durur görünce, düşerler, başlarına bir kaza gelir diye korktum ve bağırmaya başladım:

- Kasım, Maysalbek, Caynak! Düşeceksiniz, inin oradan!

Motorun sesi benim sesimi bastırıyor, kimse ne dediğimi anlamıyordu. Ama Suvankul anladı ne demek istediğimi ve bana bakıp gülümsedi, "korkma, bir şey olmaz" der gibi bir de baş işareti yaptı. Traktörü gururla sürüyor ve pek mutlu görünüyordu. Birden bire gençleşivermişti sanki. Aslında o zamanlar hâlâ genç, kara bıyıklı bir yiğit idi. O anda birden farkettim ki oğullarımın üçü de babalarına çok benziyorlar. Sanki dört kardeş idiler. Hele büyükleri, yani Kasım ve Maysalbek'i babalarından ayırmak güçtü doğrusu: Babaları gibi boylu ve çeviktiler. Koyu kızıl bakıra çalan elmacık kemikleri de pek belirgindi. Küçük oğlum Caynak'a gelince, o daha çok bana benziyordu: Daha açık tenli, kara gözlü, yumuşak bakışlı.

Traktör, köyün içinden durmadan geçti, öbür baştan çıkıp tarlalara girdi. Hepimiz traktörün tarlayı nasıl süreceğini, toprağı nasıl yaracağını merak ediyorduk. Traktörün gerisindeki üç soklu büyük saban yere yapıştı, üç keskin demir toprağa kolayca saplandı, dişlediği toprağı kesek kesek ve bir tay yelesi gibi yana düşürerek, derince bir iz bırakıp ilerledi. Herkes hayran olmuş, coşkular içinde o ize baka baka yürüyor, birbirini itip geçiyordu. Atlı olanlar atlarını kırbaçladı, yaya olanlar nefes nefese koşmaya devam etti. Neden bilmem, ben herkesten ayrı kalmış, herkesin beni geçip gitmesine aldırmamış, olduğum yerde yapayalnız bulmuştum kendimi. Kımıldamadan duruyor, ileriye doğru bir adım atamıyordum. Traktör gittikçe uzaklaşıyor, ben gücümü yitirmiş halde, onu gözlerimle takip ediyordum. Yine de o anda dünyanın en mutlu insanı ben olduğumu söyleyebilirim. Ama beni en çok sevindiren, mutlu eden şeyin ne olduğunu bilmiyordum: Suvankul'un köye ilk traktörü getirmiş olması mı, o gün çocuklarımızın nasıl büyümüş olduklarını, babalarına nasıl da çok benze-

diklerini görmek mi? Yaşlı gözlerle onları uzaktan izliyor ve mırıldanıyordum: "Hep böyle bir arada, babanızın yanında olun sevgili evlatlarım! Onun gibi sağlıklı, becerikli olun, başka bir şey dilemiyorum."

Benim analık yıllarımın en güzel yılıdır o yıl. Ellerim hâlâ güçlüydü ve çalışmayı seviyordum. İnsanın eli ayağı tutuyorsa, sağlığı yerindeyse, çalışmaktan daha iyi ne vardır onun için?

Zaman su gibi aktı, oğullarım, aynı yıl dikilmiş kavak fidanları gibi büyüyüp geliştiler. Sonra, her biri kendi yolunu seçti: Kasım, babasının izinden giderek onun gibi traktör sürücüsü oldu ve daha sonra biçerdöver kullanmasını öğrendi. Bir yaz boyu, dağın eteğinde bulunan Kayındı kolhozuna gidip geldi. Bunun için çayı aştı, düzde yürüdü, yokuşu tırmandı. İşte orada öğrendi biçerdöver kullanmasını. Bir yıl sonra da biçerdöver ustası diplomasını aldı.

Bir ana için bütün çocukları birdir, hepsini aynı duygu ve şefkatle karnında ve kucağında büyütmüş, beslemiştir. Ama yine de, bana öyle geliyor ki, Maysalbek için bir zaafım vardı galiba. Onunla pek gururlanırdım. Belki bu, bizden sık sık ayrı kalmasından, onu özlememden dolayıdır. Çabuk palazlanıp yuvayı ilk terkeden bir yavru kuş idi o. Aile ocağından erken ayrıldı. Okulun daha ilk sıralarından itibaren iyi bir öğrenci oldu. Okumayı çok sever, her zaman kitaplara dalıp giderdi. Onun en çok sevdiği şey, ona en değerli ödül kitaptı. Köy okulunu bitirdikten sonra öğrenimini sürdürmek için kente gitti. Çünkü Maysalbek öğretmen olmak istiyordu.

En küçük oğlum Caynak'a gelince, o, her bakımdan hem çok güzel, hem çok iyi bir çocuktu. Yalnız, keyif kaçıran bir durumu vardı: Evde pek durmazdı. Kolhozda, Komsomol (Gençlik Kolu) başkanı seçilmişti. Bu yüzden toplantıdan toplantıya, kulüpten kulübe koşar, duvar gazetesinin yazılarıyla meşgul olur, bütün işleri izler, bir

dakikası boş kalmazdı. Bazen onun gece gündüz eve uğramayışına kızar, çıkışırdım:

- Bana bak zıp zıp çekirge! derdim, madem ki aile sevgin bu kadar az, akordeyonunu, yastığını al, tasını tarağını topla, kolhozdaki bürona git, nasıl olsa her yer bir senin için, ne anaya ihtiyacın var ne babaya!

Suvankul oğlunun savunmasını hemen üstlenirdi. Ama konuşmak için benim susmamı, biraz yatışmamı bekler, sonra hiçbir şey olmamış gibi konuşurdu:

- Ana, ana, kendini üzmene, sinirlerini bozmana hiç gerek yok. Bırak toplum hayatını, insanlarla beraber yaşamayı öğrensin. Eğer gerçekten bir serseri gibi amaçsız, sorumsuz yaşarsa, herkesten önce ben yapışırım yakasına.

Bu arada Suvankul eski işine dönmüş yine ekip başı olmuştu. Traktör sürücülüğü gençlere kalmıştı artık.

Bundan kısa bir süre sonra aile için çok önemli bir olay yaşadık. Bu, Kasım'ın evlenmesiydi. Onun evlenmesiyle ilk gelin, evimizin eşiğinden içeri adım atmış oluyordu. Nasıl tanıştıklarını, bu evliliğe nasıl karar verdiklerini hiç sormadım. Herhalde Kasım'ın yaz boyu Zareçye köyünde biçerdöver sürücüsü olarak çalıştığı günlerde karşılaşmış, birbirlerini sevmişlerdi. Adı 'Aliman' olan gelinimiz dağ köyü Kayındı'dan gelmişti. Yanık tenli, körpecik bir dağlıydı Aliman. Bu kadar güzel, saygılı ve hamarat bir gelinim olduğu için başlangıçta onu beğenmekle yetindim. Sonra iyice sevdim ve bağlandım. Herhalde gizliden gizli bir kız çocuğumun olması için dua ettiğim ve Aliman'ın gelişini de bu arzumun karşılanması gibi gördüğüm için onu öz kızım yerine koydum. Üstelik gelinim çok zeki, çalışkan ve billûr gibi duru-temiz idi. Evet, dedim ya, öz kızım gibi sevdim onu. Genellikle aynı evde oturan gelin kaynana pek geçinemezler, ama bu konuda ben şanslıydım doğrusu. Evde onun gibi bir gelin olması gerçek bir mutluluk idi. Yeri gelmişken, benim anladığım gerçek mutlu-

luğun da bir raslantı sonucu olmadığını, yaz yağmuru gibi birden bire başımıza düşmediğini söylemeliyim. Gerçek mutluluk, yavaş yavaş, azar azar gelir ve bu bizim hayata bakış açımızla, çevremizle, çevremizdekilere karşı davranışımızla doğrudan doğruya ilgili ve orantılıdır. Mutluluk, birbirini tamamlayan ufak tefek şeylerin birikmesinden doğuyor.

Aliman'ın bize gelin geldiği yılı unutamam. O yaz başaklar erken olgunlaştı, yakınımızdaki çay vaktinden önce taştı. Hasadı kaldırmamızdan birkaç gün sonra dağlara sellerce yağmur yağdı.. doruklardaki karların o sağnaklarda şeker gibi eriyip aktığını uzaktan bile farkediyorduk. Sel suları yataklarından taşıp çağıl çağıl çağladı, sarı dalgalar ve beyaz köpüklerle uğul uğul aktı, tepelerden söküp sürüklediği toprakları, omçaları yükseklerden aşağılara savurup parça parça etti. Hele ilk gece, sel sularının yarın dibine çarparak çıkardığı çatırtılar, uğultular, şafak sökünceye kadar devam etti. Sabahleyin bir de baktık ki, dere yatağındaki adacıkları sihirli bir el gece boyu silip süpürmüş, yok etmiş. Her yer su.. su.. yine su.

Ama, o sellerce yağmurdan sonra hava iyice açtı, ısındı ve işte o zaman başladı buğdaylar gelişip olgunlaşmaya. Sapların altı yeşil, tepelerindeki başaklar dolgundu ve altın rengini alıyorlardı. O yaz, altın başaklı tarlaların ucu bucağı görünmüyordu. Henüz hasat başlamamıştı ama, biçerdöverlere yol açmak için tarlaların kıyılarında bazı yerleri orakla, tırpanla biçmiştik. Bu biçme işinde Aliman'la ben yanyana idik, aynı hızla ilerliyorduk. Bazı kadınlar bana takılıyor, hatta beni ayıplıyorlardı:

- Gelininle yarışacağına evinde oturup keyfine baksana! İnsan bu yaşta daha ağır başlı ve kendisine saygılı olmalı!...

Ben hiç de onlar gibi düşünmüyordum. Evde tembel tembel oturmanın özsaygı ile ne ilgisi vardı? Ben çalışma-

dan durabilecek bir insan değildim ve ekin biçmeyi de çok seviyordum.

Söylenenlere aldırmadan gelinimle birlikte çalışmaya devam ettik. İşte o günlerde ben, asla unutamayacağım bir şeye tanık oldum. Tarlanın kenarında, buğday sapları arasında, özellikle o yaz pek güzel açmış beyaz, pembe renkli, iri yapraklı gülhatmi çiçekleri vardı. Ekinleri biçerken onlar da devriliyordu önümüzde. Aliman işte bu çiçeklerden koca bir demet toplamıştı. Bunları, bana göstermemeye çalışarak bir yere götürüyordu. Onu gizli bakışlarla izledim ve gördüm ki koşup gittiği yer biçerdöverin durduğu yerdi. Biçerdöverin yanına geldi, çiçek demetini usulca sürücü basamağına bıraktı ve yine koşa koşa döndü. Biçerdöver çalışmaya hazırdı, bugün yarın tarlalara dalacaktı. Ama o sırada hiç kimse yoktu orada. Kasım bir yerlere gitmiş olmalıydı.

Hiçbir şeyi görmemiş, anlamamış gibi davrandım. Utanıp sıkılmasını istemiyordum. Hâlâ pek utangaç idi. Hiçbir şeyi belli etmedim ama içten içe pek sevindim, gururlandım: Gelinim oğlumu gerçekten seviyordu.

"Çok iyi, çok iyi, sağ olasın sevgili gelinim, sağ olasın" diyordum içimden. Onun o günkü hali bugün bile gözümün önünde: Başında bir al yazma, üzerinde beyaz bir entari, kucağında koca bir demet gülhatmi, yanakları al al, gözleri sevinçten ışıl ışıl... Ah gençlik ne güzel şey! Ah benim unutulmaz küçük gelinim! Küçük kız çocukları gibi çiçekleri çok severdi, bayılırdı onlara. İlkbaharda, karlar henüz tamamen erimeden, kardelenler çıkardı. Ve Aliman, sevgili güzel gelinim, bunları toplar getirirdi. Ah Aliman! Ah canım gelinim!...

Ertesi gün iş başladı. Hasadın ilk günü her yıl bir bayram gibi geçer. Hasadın ilk gününde ben kederli bir insan hiç görmedim. Kimse bayram olduğunu, bayram sevinci yaşadığını söylemez ama herkes bunu gönül dolusu duyar,

hareketleriyle, sesiyle, bakışlarıyla belli eder. Arabaların tangırtısından, dingillerin şangırtısından, besili atların oynaşarak ama biraz hırçın koşmalarından da anlarsınız bunu. İşin doğrusu ilk gün hiç kimse kendini işe tam olarak vermez. Herkes birbirine takılır, türlü şakalar yapar. O sabah da öyle bir gündü. Uğul uğul bir kalabalık doldurmuştu tarlaları. Neşeli, alaylı, çın çın sesler bir uçtan bir uca yayılıyor, yankılanıyordu. Biçme işini orakla yapan biz kadınların bulunduğu yer, şamatası, neşesi en çok olan yerdi. Çünkü hemen hemen bütün genç kadınlar, genç kızlar buradaydı. Kısacası bizim ekip tatlı belalardan oluşuyordu. Bu çılgınlar ekibinin şamatası kabarıp taştığı bir sırada, Kasım, kendisine M.T.S.* tarafından ödül olarak verilen bisikletiyle oradan geçmez mi! Bizim delifişekler hemen yolunu kestiler:

- Sürücü efendi, in bakalım o bisikletten, biz orakçıları selamlamadan nasıl geçermişsin buradan! Biçerdöver sürüyorsun diye mi böbürleniyorsun? Haydi bakalım, orakçıları selamla, karını da tabiî!...

Kasım'ın çevresini sardılar, çemberi iyice daralttılar ve yerlere kadar eğilerek Aliman'ı selamlamasını, af dilemesini istediler. Kasım, bu durumdan kurtulmak için elinden geleni yapmaya hazırdı:

- Sizden özür dilerim güzel orakçılar, dedi, bir hata ettim, bağışlayın. Bundan sonra sizi tâ bir kilometre uzaktan geçsem bile selamlayacağım.

Ama bu kadarla kurtulamadı delişmenlerin elinden.

- Pekâlâ, dediler, şimdi de bizi birer birer bisikletine bindireceksin, şehir kızları gibi saçımız havada dalgalansın, rüzgârın uğultusu kulaklarımızı doldursun!

Böyle dediler ve itişip kakışarak, birbirlerini geçmeye çalışarak bisiklete doğru koştular. Bu kadarla kalsa iyi,

* M.T.S.: Kolhoz Makine Tamir atölyesi.

ama bir yandan yaygarayı basarken bir yandan da orasını burasını tutarak çekiştiriyor, çimdikliyor, bisikletin arkasına biniyorlardı.

Kasım da gülmekten katılıyor ve selenin üzerinde zor duruyordu:

- Tamam, haydi yeter artık, bırakın beni küçük şeytanlar! dedi.

Yine de kurtulamıyordu.. biri inince öteki atlıyordu bisiklete. Sonunda Kasım gerçekten kızdı:

- Vallahi delirmişsiniz, kudurmuşsunuz siz! Sapların üzerinden çiyler çoktan uçup gitti, hemen biçerdöveri sürmeliyim.. bakın şu yaptığınıza! Siz buraya çalışmaya mı geldiniz, eğlenmeye mi? Hadi, bırakın yakamı artık!...

Yaa, ne kadar gülmüş, ne kadar eğlenmiştik o gün! Gökyüzü masmavi, güneş pırıl pırıldı.

Sonunda işe koyulduk. Oraklar çakmak çakmak parlamaya, güneş yakmaya başladı. Bozkırı ağustosböceklerinin cırlak sesleri doldurdu. Bu durum başlangıçta biraz sıkıcıdır, ama bir defa çevrenizin ve seslerin temposuna girdiniz mi her şey çok iyi olur. Ben bütün gün neşeliydim. Sabahleyin olduğu gibi akşamüzeri de mutlu ve iyimserdim. İçim huzur doluydu. Gözümün gördüğü, kulaklarımın duyduğu ve bütün varlığımla hissettiğim her şey benim için, benim mutluluğum içinmiş gibiydi. Tanrım! O ne tatlı huzur, o ne büyük mutluluktu! Böyle zamanda, dalga dalga altın başaklar arasında bir atlının geçişini seyretmek de çok zevkli olurdu. İşte, başaklar arasında bir atlı ilerliyordu. Suvankul mu acaba? Ah, ah! Sallanan orakların ışılamasını görmek, biçilen ve devrilen sapların hışırtısını, çalışanların konuşmalarını ve şen kahkahalarını duymak ne büyük huzur ve mutluluk veriyordu insana! Hele Kasım'ın biçerdöverle yakınımızdan geçmesi motor sesinin bütün öteki sesleri boğması da ayrı bir sevinçti benim için. Kasım, biçerdöver regülatörünün yanında duruyor,

avucunun içini biçilip ayıklanan ve depoya dolan buğdaya götürüyor, bir avuç buğday alıp yüzüne yaklaştırıyor ve kokluyordu. Bunu yaparken, bana öyle gelirdi ki, sütlü, olgun buğdayın sarhoş edici sıcak kokusunu da çekiyordu içine. Biçerdöver bizim karşımıza gelince bir an durdu, motorlar sustu ve Kasım, sanki bir dağın tepesindeymiş gibi yüksek sesle bağırdı:

- Hey atlı! Çabuk ol, önümü kapatıp beni geciktirme!

O sırada Aliman ayran testisinin bulunduğu yere koşuyordu:

- Ona soğuk ayran vereceğim, dedi.

Ayran testisini kapmış, şimdi biçerdövere doğru koşuyordu. Gençti, tığ gibi ve çevikti. Üzerinde beyaz entarisi, başında al yazması vardı yine. Biçerdöverin geride bıraktığı samanları atlaya atlaya koşuyordu. Sanki ellerinde taşıdığı testide ayran değil aşk iksiri vardı. Gencecik bir gelinin kocasına duyduğu sevgiyle dolu mutluluk testisiydi. O gidiş, o koşuş da, bir aşk temposundan başka bir şey değildi. Bütün varlığı, bütün davranışlarıyla o, aşkı terennüm ediyordu. Ee, o durumda ben de pek tabiî Suvankul'u hatırladım. "Ah Suvankul'a da soğuk ayran verebilseydik!" diye geçirdim aklımdan. Aynı anda, belki görürüm diye sağa sola baktım. Göremedim elbet. Hasat başladıktan sonra ekip başını yakalamak, onunla bir yerde durup bir dakika konuşmak mümkün değildir. Atına atlar ve tarlaların bir ucundan öbür ucuna koşturur durur, işten başını kaşıyacak vakit bulamaz.

Akşam yemeğinde bize yılın ilk ürününden yapılan ekmeği getirmişlerdi. Ama o gün biçtiğimiz buğdaydan yapılmamıştı o ekmek. Bir hafta kadar önce, tarlanın kenarından, topluca hasada başladığımız güne yetiştirmek için bir miktar buğday biçmiş, öğütmüştük. İşte o unun ekmeğiydi. Hayatımda pek çok yıl, hasadın ilk gününde ilk üründen yapılan ekmeği yedim. Her defasında ilk lokmayı